

FRAZELOGIJOS VARTOJIMO YPATUMAI SKRYDŽIŲ VADOVO DARBE

Laura Indrašiūtė¹, Marija Jūratė Laimutė Patašiūtė²

VGTU AGAI Aviacijos technologijų katedra

El. p.: ¹lauraindrašiute@gmail.com; ²jurate.patasiute@kff.vu.lt

Santrauka. Aviacinės anglų kalbos mokymasis ir vartojimas yra specifinis, skirtingas nuo įprastos anglų kalbos. Tarptautinės civilinės aviacijos organizacijos (ICAO) sprendimas sustiprinti reikalavimus pilotų ir skrydžių vadovų bendros ir aviacinės anglų kalbos vartojimui įpareigojo tobulinti aviacijos specialistų mokymo programas. Šiame pranešime analizuojami frazeologijos vartojimo ypatumai skrydžių vadovo darbe, siekiama atskleisti standartinės frazeologijos svarbą aviacinėje anglų kalboje. Vienas iš svarbiausių skrydžių vadovo gebėjimų yra mokėjimas sklandžiai reikšti savo mintis ir labai gerai mokėti aviacinę anglų kalbą. Sudėtinė aviacinės anglų kalbos dalis yra radijo ryšio kalba – bendravimo tarp pilotų ir tarptautinius oro skrydžius aptarnaujančių skrydžių vadovų, instrumentas. Siekiant užtikrinti tokio bendravimo supratimą ir naudojimą skirtinguose komunikacijos lygiuose, svarbu žinoti skrydžių valdymo ryšio frazeologiją.

Reikšminiai žodžiai: frazeologija, aviacinė kalba, skrydžių vadovas.

1. Įvadas

Komunikacija yra vienas svarbiausių gyvenimo veiksmų, be kurio nebūtų galimas bendravimas ir informacijos sklaida – tai informacijos perdavimo ir priėmimo tarp individų procesas. Taigi tai yra procesas, kurio metu žmonės, perduodami simbolinius pranešimus, siekia pasikeisti informacija.

Sąvoka „komunikacija“ Dabartiniame lietuvių kalbos žodyne (2004: 302) reiškia: 1) susisiekimą ir jo priemones, 2) bendravimą. Komunikacijos samprata kildinama iš lotyniškojo žodžio „communicare“, kuris reiškia perteikti, dalytis, paversti bendru (Peters 2004). Tarptautinių žodžių žodyne (Vaitkevičiūtė 2004) aiškinama ne tik kaip socialinės sąveikos rūšis, bet ir kaip „palaikymas ryšių su tolimomis vietomis oro, žemės ir vandens keliais“.

Siurają prasme komunikacija yra žmonių tarpusavio bendravimas. Plačiąją prasme – tai žmonių bendravimas: simbolinis ir nesimbolinis (nevalingos žmogaus organizmo reakcijos ir aplinkos reiškiniai). Taigi komunikacija suprantama kaip procesas, kurio metu žmonės, perduodami simbolinius pranešimus, siekia pasikeisti informacija.

S. P. Robbins išskiria pagrindines komunikacijos funkcijas (Robbins 2003):

- *Kontrolė.* Organizacijoje egzistuoja valdžios hierarchija ir formalios taisyklės ar rekomendacijos, kurių darbuotojai ar nariai privalo laikytis. Šiuo atveju komunikacija atlieka kontrolės funkciją, nes iš darbuotojų reikalaujama savo nusiskundimus išsakyti vadovybei.
- *Motyvacija.* Komunikavimas padeda motyvacijos skatinimui, t. y., formuojant konkrečius tikslus, užtikrinant grįžtamąjį ryšį bei įtvirtinant pageidaujamas elgesio normas.
- *Emocinės išraiškos.* Komunikavimas suteikia galimybę išreikšti savo nusivylimą ir pasitenkinimą, kitaip išreikšti savo jausmus.

• *Informavimas.* Ši funkcija suteikia informaciją, kuri yra reikalinga sprendimams priimti.

Vadinasi, komunikacijos paskirtis – palaikyti organizacijos tikslus, politiką, programas ir patenkinti informacijos vartotojų poreikius.

Pasak V. Misevičiaus (2004), komunikacijos procese pasitaiko nemažai kliūčių, kurios iškraipo informaciją. Kaip teigia S. Stoškus (2002), šiame procese slypi daug kliūčių, trukdančių efektyviai pasikeisti informacija. Autoriaus teigimu, šias kliūtis galima sutikti visuose proceso etapuose, pradedant informacijos atsiradimu ir kodavimu, baigiant grįžtamojo ryšio užtikrinimu. Todėl svarbią vietą užtikrinant proceso efektyvumą užima įvairių trikdžių ar barjerų išaiškinimas ir jų pašalinimas. Mokslininkai pažymi, kad skirtingi žmonės tą pačią informaciją supranta skirtingai. Tam įtaką daro jų patirtis, požiūris, vertybės ir pan. (Paliulis ir kt. 2004). Pasak R. C. Appleby (2003), komunikacijos trikdžiai atsiranda dėl techninių, semantinių ir efektyvumo problemų. Semantinės komunikacijos problemos kyla komunikuojant žodžiu dėl netinkamo sąvokų vartojimo ar supratimo. Supratimą paprastai ap sunkina tai, jog neretai vieną ir tą patį žodį galima suprasti skirtingai arba pasakytas žodis yra neadekvatus minties kontekstui.

Nors komunikacijos procesas labai svarbus daugelyje organizacijų, tačiau pažymėtina ypatinga šio proceso organizavimo svarba įmonėse, teikiančiose oro navigacijos paslaugas. Tiesioginė komunikacija radijo ryšio pagalba suteikia galimybę pilotams ir skrydžių vadovams arba antžeminiam personalui tiesiogiai bendrauti. Todėl šių profesijų atstovams ypač svarbu laikytis radijo ryšio taisyklių ten, kur numatyta – vartoti standartinę frazeologiją. Dokumente pažymima, kad radijo ryšio taisyklių nesilaikymas gali sukelti nesusipratimus bei nervinę įtampą ir dažnai būti orlaivių avarių ir incidentų priežastimi.

Tyrimo tikslas – aptarti frazeologijos vartojimo ypatumus skrydžių vadovo darbe, siekiant atskleisti standartinės frazeologijos svarbą aviacinėje anglų kalboje.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros ir teisinių dokumentų turinio analizė.

2. Skrydžių vadovo darbo ypatumai

Skrydžių vadovas – aviacijos specialistas, dirbantis antžeminėje tarnyboje ir valdantis orlaivių eismą. Aukštos kvalifikacijos skrydžių vadovams būtina nuolat atnaujinti žinias bei tobulinti įgūdžius – to reikalauja ICAO ir Eurokontrolės dokumentų nuostatos dėl skrydžių saugos užtikrinimo.

Atviroje informavimo konsultavimo orientavimo sistemoje (AIKOS) nurodoma, kad norint dirbti skrydžių vadovo darbą, reikalinga įgyti aeronautikos inžinieriaus kvalifikaciją. Pažymėtina, kad siekiantys šios kvalifikacijos privalo turėti vidurinį išsilavinimą ir III klasės sveikatos pažymėjimą.

Taip pat AIKOS yra pažymima, kad aeronautikos inžinieriaus kvalifikaciją įgijęs asmuo turi žinoti skrydžių valdymo teoriją, gebėti palaikyti ryšį su orlaiviu, pateikti tikslus nurodymus, valdyti neįprastas situacijas, pavojus, neplanuotus skrydžius, nustatyti orlaivių gedimus, juos šalinti, skaityti žemėlapius ir mokėti „sklandžiai reikšti savo mintis, logiškai ir konstruktyviai mąstyti, nustatyti problemas, turėti gerą orientaciją ir gerą reakciją, būti emociškai stabilu ir mandagiu, labai gerai mokėti aviacinę anglų kalbą“.

Svarbiausia iš gausybės skrydžių vadovui reikalingų savybių – gebėjimas bendrauti, gauti ir perduoti informaciją. Informacija, gaunama per kalbą, yra universali: skrydžių vadovo darbas reikalauja bendravimo žodžiu su pilotais ar kitais skrydžių vadovais. Beveik visa dinamiška informacija, tokia kaip leidimai, orlaivių išskirstymas, oro ar skrydžių plano pokyčių informacija, yra perduodama radijo ryšiu.

Europos Parlamento ir Tarybos reglamente (2009) įvardinti reikalavimai skrydžio vadovo kvalifikacijai: teorinės žinios, praktiniai įgūdžiai ir kalbos mokėjimas. Šiame reglamente nurodoma, kad „Skrydžių vadovas turi įgyti ir išlaikyti tokio lygio žinias, kurios atitiktų vykdomas funkcijas ir būtų proporcingos su šios rūšies paslauga susijusiai rizikai“.

Ne mažiau svarbu, kad skrydžių vadovas įgytų ir išlaikytų jo funkcijoms vykdyti tinkamus praktinius įgūdžius, kurie apima:

- veiklos procedūras;
- užduotims būdingus aspektus;
- neįprastas ir ekstremalias situacijas;
- žmogiškąjį faktorių (Europos... 2009).

Ypatingai pažymima kalbos žinojimo svarba. Teigiama, kad skrydžių vadovas turi įrodyti, kad „moka kalbėti anglų kalba ir ją supranta tiek, kad gali efektyviai balso perdavimo priemonėmis (telefonu arba radijo telefonu) ir tiesiogiai bendrauti konkrečiomis ir su darbu susijusiomis temomis, įskaitant ir ekstremalias situacijas. Prireikus oro eismo tarnybų paslaugų teikimui tam tikroje nustatytoje oro erdvėje, skrydžių vadovas turi mokėti kalbėti nacionaline kalba (-omis) ir suprasti tą (tas) kalbą (-as) taip gerai, kaip aprašyta pirmiau“.

Skrydžių vadovo kalbos mokėjimas reglamentuojamas Civilinės aviacijos administracijos direktoriaus įsakymu „Dėl skrydžių vadovų kalbos mokėjimo lygio

įvertinimo“ (2007). Šiame dokumente pateikiamos kalbų mokėjimo lygio įvertinimo procedūros skrydžių vadovams. Taip pat nurodoma, kad skrydžių vadovų, kurių anglų kalbos lygį įvertino ELPAC testu ne žemesniu kaip 4 lygiu, pateikus atitinkamą pažymėjimą, kalbos patvirtinimas įrašomas į licenciją.

Skrydžių vadovui, kuris turi nustatytą žemesnį nei 4 anglų kalbos lygį, yra taikomi darbo ribojimai – asmuo turi teisę teikti oro eismo paslaugas tik prižiūrint skrydžių vadovui, turinčiam ne žemesnį kaip 4 anglų kalbos lygį.

3. Standartinės frazeologijos vartojimo svarba

Aviacinės anglų kalbos vartojimas yra specifinis, skirtingas nuo įprastos anglų kalbos vartojimo. Sudėtinė aviacinės anglų kalbos dalis yra radijo ryšio kalba – bendravimo tarp pilotų ir tarptautinius oro skrydžius aptarnaujančių skrydžių vadovų, instrumentas. Paprastumas bendraujant kasdieniame gyvenime ir bendras kalbos trūkumas, kai nesusikalbama radijo ryšiu, gali sukelti problemų aviacinėje sistemoje. Nelaimingų atsitikimų tyrimai rodo, kad daug orlaivių avarių ir incidentų įvyko dėl nestandartinės frazeologijos vartojimo ir nepakankamų bendrinės anglų kalbos žinių (Shawcross 2004). Pasak autoriaus, aviacijos bendruomenė dirba su labai specifinės ir įvairios leksikos sąvadu (orai, mechanika, aerodinamika, saugumas, sveikata, geografija, žmonijos elgsena, navigacija, oro uosto infrastruktūra ir t. t.), dažnai naudoja bendrus žodžius, kurių reikšmė skiriasi nuo bendrinės anglų kalbos reikšmės kasdieniame bendravime.

Skrydžių valdyme anglų kalbos turtingumas ir lankstumas yra standartizuoti tam, kad būtų išvengta nesusipratimų ir klaidų. Todėl skrydžių vadovo kalba yra dažnai nesuprantama paprastam klausytojui, nes tai su trumpinimų, akronimų ir žargono žodynėlis. Net surašyti žodžiai dažnai neturi prasmės be skrydžių valdymo užduoties. Teisingas šios kalbos interpretavimas priklauso nuo skrydžių vadovų treniruočių ir patirties.

Matyti, dėl tam tikrų kliūčių kritiškai svarbūs informacijos elementai trumpoje žinutės dalyje tarp piloto ir skrydžių vadovo gali lengvai pasimesti. Kai kurios problemos yra siejamos su žmogiškuoju faktoriumi: informacijos siuntėjas ar gavėjas nėra gimtosios anglų kalbos vartotojai arba tai kalbos akcento problema. R. Hamilton (1991) pabrėžia, kad aviacinės komunikacijos „sistema yra tiek patikima, kiek patikima jos silpniausia grandis – žmogus“.

D. McMillan (1998) pažymi kultūrinį jautrumą kaip vis daugiau dėmesio susilaukiantį faktorių dėl besiplečiančios ekonomikos Azijoje, Centrinėje ir Pietų Amerikoje. Paprastesnės yra techninės problemos, susijusios su dažnių gedimais, dideliu triukšmu skrydžių vadovo darbo vietose, išmatuojamais kalbos iškraipymais, kurie būdingi techninei įrangai (ausinės, telefonai, garsiakalbiai ir t.t.). Be to, pilotų ir skrydžių vadovų kalbos ypatumus lemia ir tai, kad komunikavimas dažnai vyksta stresinėje aplinkoje, kur laikas yra labai svarbus veiksnys (Shawcross 2004).

Siekiant užtikrinti, kad toks bendravimas būtų gerai suprantamas ir vartojamas skirtinguose komunikacijos lygiuose, tarptautinė civilinės aviacijos organizacija

ICAO daugiau kaip prieš 50 metų parengė frazeologiją, skirtą radijo ryšio informacijos pasikeitimui tarp pilotų ir skrydžių vadovų (Air... 2007). Tai yra standartizavo skrydžių vadovų dialogus žodyną, kalbėjimo tvarką, žinučių turinį, struktūrą ir t. t. tam, kad būtų išvengta dvi-prasmybių ir potencialių klaidų šaltinių. Pasak Ž. Živoltaitės (2000), „Skrydžių valdymo ryšio frazeologija yra specifinė terminų, sutrumpinimų, tarpusavio susitarimų kalba, kur kiekvienas žodis yra labai svarbus“. Aviacinėje anglų kalboje tik 20% žodžių sudaro buitinė kalba, likusius 80% – specifinė skrydžių valdymo oro ryšio frazeologija. Literatūroje nurodoma, kad frazeologijos tikslas yra teikti aiškius, glaustus, nedviprasmiškus kalbinius pranešimus (Manual... 2010).

4. Išvados

Komunikacija – tai procesas, kurio metu žmonės, perduodami simbolinius pranešimus, siekia pasikeisti reikšmėmis. Komunikacijos paskirtis organizacijoje siejama su organizacijos tikslų, politikos, programų palaikymu ir informacijos vartotojų poreikių tenkinimu.

Tiesioginė komunikacija radijo ryšio pagalba suteikia galimybę pilotams ir skrydžių vadovams arba antžeminiam personalui tiesiogiai bendrauti, todėl jiems svarbu laikytis radijo ryšio taisyklių ten, kur numatyta, vartoti standartinę frazeologiją.

Skrydžių vadovas – tai aviacijos specialistas, dirbantis antžeminėje tarnyboje ir valdantis orlaivių oro eismą. Vienas iš svarbiausių šio specialisto gebėjimų yra mokėjimas sklandžiai reikšti savo mintis ir labai gerai mokėti aviacinę anglų kalbą.

Sudėtinė aviacinės anglų kalbos dalis yra radijo ryšio kalba – bendravimo tarp pilotų ir tarptautinius oro skrydžius aptarnaujančių skrydžių vadovų, instrumentas. Siekiant užtikrinti tokio bendravimo supratimą ir naudojimą skirtinguose komunikacijos lygiuose, svarbu vartoti skrydžių valdymo ryšio frazeologiją.

Literatūra

- Air Traffic Management: Procedures for Air Navigation Services*. 2007.
- Appleby, R. C. 2003. *Šiuolaikinio verslo administravimas*. Vilnius.
- Atvira informavimo konsultavimo orientavimo sistema [interaktyvus] [žiūrėta 2011 m. kovo 29 d.]. Prieiga per internetą: http://www.aikos.smm.lt/aikos/Aukst_kom_priemimas_c.htm?m=program&a=displayItem&id=60103T102.
- Manual on the Implementation of ICAO Language Proficiency Requirements*. 2010.
- Dabartinis lietuvių kalbos žodynas [interaktyvus] [žiūrėta 2011 m. kovo 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lki.lt/dlkz>.
- Dėl skrydžių vadovų kalbos mokėjimo lygio įvertinimo: Civilinės aviacijos administracijos direktoriaus įsakymas. 2007 m. gruodžio 14 d., Nr. 4R-271.
- Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas. 2009. 1108/2009. L309/51 68 p.
- Hamilton, R. 1991. Is the direct track really worth the risk? *BASI Journal* (8): 9–10.

- McMillan, D. 1998. "... Say again?...": *Miscommunications in air traffic control*.
- Misevičius, V. 2004. *Verslo etika ir bendravimo organizavimo pagrindai*. Kaunas.
- Paliulis, N.; Chlevickas, E.; Pabedinskaitė, A. 2004. *Valdymas ir informacija*. Kaunas.
- Peters, J. B. 2004. *Kalbėjimas vėjams. Komunikacijos idėjos istorija: komunikacijos studijos*. Vilnius, 14.
- Radijo ryšio vadovas [interaktyvus] [žiūrėta 2011 m. kovo 29 d.]. Prieiga per internetą: http://www.lt-vacc.org/images/Radijo_%20ryσιο%20Vadovas%202004.pdf.
- Robbins, S. P. 2003. *Organizacinės elgsenos pagrindai*. Kaunas.
- Shawcross, P. 2004. Proficiency requirements underscore importance of teaching and testing *ICAO Journal* 59(1).
- Stoškus, S. 2002. *Bendrieji vadybos aspektai*. Šiauliai.
- Vaitkevičiūtė, V. 2004. *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius.
- Živoltaitė, Ž. 2000. Saugaus skrydžio dalis – frazeologija, *Geodimino universitetas* 5(15).

CHARACTERISTICS OF PHRASEOLOGY IN WORKING PRACTICE OF AIR TRAFFIC CONTROLLER

L. Indrašiūtė, M. J. L. Patašiūtė

Summary

Aviation English learning and using is specific, different from daily English language. The decision of International Civil Aviation Organization (ICAO) to establish higher language proficiency requirements for pilots and air traffic controllers influenced the development of study programmes of aviation specialists (Мельниченко, 2010). In this article the analysis of the use of standard aviation phraseology in air traffic controller's working practice is presented. The purpose is to show how important is standard phraseology in aviation English. One of the most substantial abilities of an air traffic controller is to know aviation English very well and to speak fluently. Radio communication is a part of aviation English. It is important to use standard phraseology in order to reach the comprehension in these ways of communication.

Keywords: phraseology, aviation English, air traffic controller.